

id est frugifer : crevit enim et germinavit in multam sobolem, juxta benedictiones avi sui Jacob, quamdiu in cultu et lege Dei stetit : at quia jam ab eo desecit, adducam ventum urentem, qui omnia hinc ejus germina arefaciat. Ita Clarus et Pagninus. Aut. ut Chaldeus : *Quia, inquit, multiplicaverunt opera corrupta, ideo adducam regem fortem, puta Salmaasar, qui eos puniat et perdat.* Melius Vatablus et alii hoc de Christo accipiunt, *g. d.* Christus est Ephraim, qui *israhel*, id est multiplicabit electos suos in die judicii, tum numero, tum gloria, uti in hac vita multiplicavit eos gratia, meritis et virtutibus. Optime de inferno accipitis, hunc enim demonstrat pronomen *ipse, g. d.* Quia infernus in immensum crevit, itaque dilatavit eos suum, ut majorem hominum partem absumperet. Idecirco adducet urentem ventum Dominus, etc.

ADDUCET URENTEM VENTUM DOMINUS. — Per ventum urentem, Theodoretus accipit Cyrum, Arias et Clarus Salmanasar : hic enim Israelitarum, ille Babyloniorum terram, venasque optum, omniaque desiderabilia et pretiosa quasi ventus urens sicavit, perdidit et rapuit.

Ventum dico « ventum urentem » esse Christum, *g. d.* Quia infernus frater a fratribus divisit, idcirco Deus Pater Christum quasi austrem urentem in orbem induxit, cum eum de inculto hujus mundi deserto, eoque ac de marato B. Virginis utero, quasi de deserto suavitavit, ut venas mortis, puta peccata quibus ad mortem et infernum, quasi ad communiem plenamque malorum fontem tendimus, sicaret et aboleret, ipsamque fon-

tem, puta mortem et infernum, desolaret, ac diriperet animas SS. Patrum et Sanctorum, quas mors et infernus, ut supellectilem maxime pretiosam et desiderabilem, in thesauris suis habebat, et arcte retinebat. Ita S. Cyrillus, Hieronymus, Rupertus, Haymo et alii.

Rursum non incongrue Lyranus et Vatablus per ventum urentem accipiunt ignem conflagrationis mundi, quem Christus quasi administrum premitit, ut omnes mortis et inferni venas, puta peccata et peccatores, omnemque mundi concupiscentiam perdat et comburat. Hic enim ignis admixtum habebit ventum, quo propeller per omnes mundi partes, ut universa quaquaversum consumat. Ad Christum enim hoc omnia spectant, ad eum enim avolare cepit vers. 14, de eoque loqui pergit usque ad finem capituli. Hinc enim omnibus describit Christi de morte et inferno victoriam, spolia et triumphum, ita tamen ut alludat ad Cyri, vel Salmanasar victorias, spolia et triumphos. Sicut enim hi impio perdidit, ita et Christus; et sicut Cyrus pios Babylone, ita Christus credentes in se a morte et inferno liberavit. Quare accommodatitium est, non litterale, quod S. Hippolytus episcopus et martyr, tract. *De Consummatione mundi*, initio, per ventum hunc urentem intelligit Antichristum : « Equis, inquit, alius ventus urentis a deserto, quam Antichristus, qui temporibus suis delaturus est et desiccaturus venas aquarum, et fructus arborum ; propterea quod homines amplexuri sunt opera ejus? Itaque delebit eos, ipsique servient in impuritate ipsius. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit Samariam excidium, eo quod toti Israeli fuerit *dux idololatria*. Hortatur ad penitentiam, eiisque formam penitentiae, confessionis et deprecationis prescribit, qui postea usi sunt Israelitae conversi ad Christum, quibus praevide, vers. 5, veniam omnemque Dei gratiam et benedictionem pollicetur, quam variis promissis et parabolis explicat et exaggerat; versu enim 8, avolat ad Christum, indeque usque ad finem capituli felicitatem Israelis, id est populi fidei et christiani, ample fusque describit (1).

1. Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum : in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, et foeta ejus discindantur. 2. Convertere, Israel, ad Dominum

(1) Cum arcte colligatur versus primus hujus capituli cum superioribus, recte a plerisque interpretibus capiti praecedenti accensetur, quod fieri potest sive de certo interitu Israelis ob scelera ejus imminens; sive in sensu mystico de peccati et poenae per Christum abolitione intelligatur. Totum igitur hoc ultimum Osee caput est adiutorium ad penitentiam ad advertendas poenas gravissimas ob rebellionis fœdum crimen, populo in superioribus militans.

Primo, hujus penitentiae ratio datur, 2; secundo, for-

mola confessionis prescribitur, 3; tertio, fructus enumerantur, scilicet remissio peccatorum per charitatem gratuitam concessa, 5; status florens et gloriosus inde proveniens praclaris similitudinibus illustratur, 6-9; quarto, epiphonemate claudit Propheta sermones suos, praecipue eum qui cap. xiii, xiv, cetera dicitur, et non solum vere sapientiae defectum in plerisque auditoribus suis deplorat, sed omnes et singulos adhuc senec ad seriam salutis suae curam et piam concionum suarum meditationem excitat, 10.

Deum tuum : quoniam corruisti in iniquitate tua. 3. Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum : et dicite ei : Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum; et reddemus vilulos laborum nostrorum. 4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultra : Dii nostri opera manuum nostrarum : quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli. 5. Samara contritiones eorum, diligam eos spontanea : quia aversus est furor meus ab eis. 6. Erat quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani. 7. Ibiunt rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani. 8. Converterentur sedentes in umbra ejus; vivent triticeo, et germinabunt quasi vinea : memoriale ejus sicut vinum Libani. 9. Ephraim quid mihi ultra idola? ego exaudiam, et dirigam eum ego ut abietem virentem : ex me fructus tuus inventus est. 10. Quis sapiens, et intelliget ista? intelligens, et sciet haec? quia recta via Domini, et justi ambulabunt in eis : praevicariatores vero corruent in eis.

1. PEREAT SAMARIA. — Te *perere* potest proprie accipi ut optativum, quasi Propheta occurrentis se voluntati Dei vindictis, ex zelo justitiae iustae vindictae ad sarcinendum Dei honorem a Samaria violatum, optet ut ipsa dispareat. Melius tamen accipias optativum pro futuro, scilicet *perere* pro *peribit*, ut sit propheticum. Ita Hebraea et Septuaginta. Sic et alibi optationes extremorum malorum in viris sanctis, pro prophetis et praedictionibus eorumdem accipiuntur, ut *Psalm. lxxviii, 20* : « Delentur, » id est delentur, a de libro viventium, et cum iustis non scribantur, » id est non scribentur. Sensus ergo est, *g. d.* Prima peccavit Samaria inducendo vilulos aureos, prima ergo et ultima paniam : prima in suis contribulibus, quos videbit ab Assyris jugulari et vastari; postea in seipsa, cum ab iisdem ipsa ejusque populus jugulabitur et vastabitur, itaque disperibit.

Pro *perere* hebraice est *סָרַח* *tesach*, quod et desolari sive perire, et peccare significat, quia saepe peccatum est causa desolationis et perditionis. Unde Chaldeus verit : *Peccati rea est Samaria*; Leo Hebraeus et Pagninus, *delinquet*, vel *peccabit*, id est peccavit, Samaria. Utrumque sensum nexit Symmachus dum verit, *peavebit*, id est, ponam peccati luct « Samaria, » ideoque proprie penilebit eam peccati, sed sero.

QUONIAM AD AMARITUDINEM CONCITAVIT (Leo Hebraeus, *exacerbavit*) DEUM SUUM. — Septuaginta : *Et avolat in seipsum, quia restitit contra Deum*. Mira ergo est peccati acerbitas, utpote quae Deum benignissimum et dulcissimum amaricet et exacerbet.

PARVULI EORUM ELIDANTUR, — id est elidentur, ut habent Hebraea, puta ad saxa et muros, itaque occidentur.

ET FORTAE (id est, matres gravidae et praegnantos : ita Hebraea, Septuaginta et Chaldaea) EJUS DISCINDANTUR, — id est, discindantur una cum foetu quem utero gestant. Utrumque notat extremam iram, furorem et sevitiā barbaram hostium Assyriorum, ac consequenter gravissimum scelus Samariae, quod haec in se Dei iram concitavit. Quodcirca Eliaeus praedicens Hazael quod futurus esset rex Syriae, quodque parvulos Israelis elide-

ret, et praegnantas divideret, conturbatus est usque ad suffusionem vultus et flevit, IV Reg. cap. vii, 11. Ita accidisse reipsa Samariae coram est ex hoc oraculo, etiamsi in libris Regum id non narretur.

2. CONVERTERE, ISRAEL, AD DOMINUM. — Nota hic alternantes Dei et Prophetae affectus. A minis enim subito transiunt ad blanditias, et ostendant pietatem et clementiam Dei, quae minatur non ut perdat, sed ut corrigat, salvet et ad reducat Israelaem.

Moraliter, nota hic veram et plenam conversionem esse, qua mens a venere, viro alique cupidis, quas prius adambat, aversa, tota convertitur ad Deum, illicque tota copulatur et adheret. Conversio, ait Albertus et ex eo Sanchez hic, est mutatio situs, ut quae sinistra sunt, dextra fiat; et contra sinistra, quae dextra fuerant; quae anteriora, posteriora; quae superiora, inferiora. Ad quem locum et gradum nisi pervenerit qui sibi in penitentiae nomine gratulatur, sane ad Dominum usque non perveniet. Avarus dextras, anteriores et superiores habuit opes terrenas et carnalicas; sinistras, posteriores et inferiores habuit opes spirituales et caelestes; necesse est ut harum situm et ordinem convertat, si Deo placere velit, ut scilicet ad dexteram, ante et superiora loco consistant opes caelestes; ad sinistram vero, posteriora et inferiora loco terrestres. Unde S. Gregorius, in lib. I Reg. cap. vii, lib. III : « Perfekte, inquit, convertitur, qui quod semel prave egerat, plangit; quod rursum plangat, ultra non repetit. » Et S. Augustinus, serm. 3 in Dominum. I *Quadrages.*, docet illum non esse conversum, qui priorum vulnorum cicatrices aperit et resuscitat. Idem, lib. VIII *De Gen. ad litter.* cap. XII : « Tota, inquit, hominis actio bona est, converti ad eum a quo factus est, et ab eo justus, pius, sapiens bestiasque semper fieri, non fieri et recedere, sicut a corporis medico sanari et abire. » Cum enim quis sanatus est, recedit a medico, et manet sanus : cum vero quis a peccato sanatur, et convertitur ad Deum, debet semper illi adherere, ac dicere : « mihi autem adherere Deo bonum est : quia ejus praesentia iustificatur, et illuminatur, et beatificatur, operante

et custodiente Deo, dum obedienti subiectoque dominatur, etc.; eo autem absente, continuo tenetur. » S. Bernardus, serm. 4 De S. Paulo, eum statuit exemplar perfectae conversionis: « Hæc plane, fratres, inquit, perfectæ conversionis est forma. Paratum, inquit, cor meum Deus, paratum cor meum. Domine, quid me vis facere? O verbum breve, sed plenum, sed vivum, sed efficax, sed dignum omni acceptione! Quam pauci inveniantur in hac perfectæ obedientiæ forma, qui suam ita abjecerint voluntatem, ut ne ipsum quidem cor proprium habeant, sed quid Dominus velit, omni hora requirant, dicentes sine intermissione: Domine, quid me vis facere? etc. Sic enim decet, sic omnino dignum est, non meam a te, sed a me tuam queri et fieri voluntatem. »

CORRUISTI IN INIQUITATE TUA, — q. d. Per, et propter iniquitatem tuam corruisti in tot ærumnâs.

3. **TOLLITE VOBISCU M VERBA** (scilicet mollia et lacrymosa, æque ac pia et sancta, quasi dona et munera gratissima, quæ Dei irati et exacerbati cor muleant, leniant et ad misericordiam inflcant, puta verba humilitatis, penitentiæ, confessionis, deprecationis et laudis Dei, nimirum) **DICITE MI: OMNEM AUFER INIQUITATEM, —** penitet nos peccasse, condona ergo, et condonando aufer, quæsumus, iniquitatem nostram.

ACCIPERE BONUM, — tam animum nostrum, quam verbum, q. d. Accipe cor nostrum contritum, accipe bonum penitentiæ et deprecationis nostre.

Secundo, « accipe bonum, » id est, effice ut malitia et iniquitate nostra sublata, per te bono gratie tuæ cum vi et salute donemur, ut sic deinceps bona nostra tum opera, tum sacrificia, nosque totos quasi tibi deditos, tuosque in gratiarum actionem accipias. Unde Chaldaeus vertit: *Accipe nos jam bonos, et tibi devotos, simul et bona opera, quæ quas tacite a te petimus, ut ea tibi reddamus, inque ea a nobis in sacrificium vel oblationem eucharisticam accipias.* « Accipe » ergo, id est « da bonum, » quod vicissim a nobis accipias. Est metalepsis ad blandiendum enim artificiosi mendicæ dicunt: Accipe, non Da, q. d. Da non tibi nobis, quam tibi; quia nos illud tibi reddemus, tuque illud rursum a nobis in oblationem et gratiarum actionem accipies. Simili schemate videtur *Psalm.* lxxvii, 19: « Ascendisti in altum, etc., accepisti dona in hominibus; accepisti, id est desisti, mittens Spiritum Sanctum ejusque dona in Apostolos in Pentecoste, rursus ab eis illa accepturus per laudem et eucharistiam, uti explicat *Apostolus, Ephes.* cap. iv, 8. Vide ibi dicta. Est ergo antithesis, q. d. « Aufer iniquitatem: » et pro ea « accipe bonum, » id est confer gratiam, da justitiam. Rursum aufer iniquitates, penas et mala ob eam nobis indicta, vel infligenda, et pro eis confer bonum, puta tuum favorem, beneficentiam, omniaque bona, tum corporalia, tum spi-

ritualia, quæ tuis amicis conferre soles, uti patribus nostris nobisque olim, dum te coleremus, ea contulisti.

ET REDDEMUS VITULOS LABIORUM NOSTRORUM. — Hic explicat quod dixit: « Accipe bonum; » bonum enim hoc, aut boni hujus effectus et fructus sunt vituli, id est hostiæ, « laboriorum, » puta Dei laudes et gratiarum actiones, quas pro venia bonisque a te acceptis, labiis nostris tibi offeremus loco vitulorum. Ita S. Hieronymus, Chaldaeus, Vatablus, Arias et alii, vel, ut alii, reddemus tibi vitulos, quos tibi labiis nostris vomimus et oblaturos promisimus. Riddle hæc accipiunt Judæi, q. d. Cum ob vastatum templum non possumus Deo offerre vitulos veros et reales, offerimus et vitulos labiales, puta lectionem Levitici de sacrificiis in Synagoga, itaque satisfacimus Deo et legi, uti precepit Osee. Septuaginta vertunt, *fructus laboriorum.* Hebræum enim *בָּרִים*, si punctes *בָּרִים parim*, significat vitulos; si *בָּרִים parim*, significat fructus. Huc alludit *Apostolus, Hebr.* cap. xiii, 15, cum ait: « Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructus laboriorum confitentium nomini ejus; » vox enim *id est* significat eum alio, scilicet hoc, alludere. Prescribit hic Propheta Israeli, et cuius penitentem formulam confessionis, penitentiæ et deprecationis, nimirum, ut dicant Deo, primo: « Omnem aufer iniquitatem; » secundo: « Accipe bonum; » tertio: « Reddemus vitulos laboriorum nostrorum; » quarto, « Assur, » etc. Hac utamur in culpis et claudibus tum privatis, tum publicis. Unde S. Ambrosius, epist. 28 ad Theodosium, per vitulos laboriorum accepit confessionem peccatorum: « Erant, inquit, tunc (tempore Davidis) sacrificia pro delictis; hæc nunc sunt sacrificia penitentiæ, » quæ quasi cultro occidimus priores iniquitates et cupiditates, hominemque veterem cum dolore et pudore, ut novus homo incipiat vivere Deo, legi et virtuti.

4. **ASSUR NON SALVABIT NOS, — q. d. Post hæc non confidemus Assyriorum potentie, nec equitatis et equis gentium, præsertim Ægyptiorum, uti haec fecimus, Isaie cap. xxxi, 1. Spem salutis non in hominibus, nec in gentibus, sed in te, Domine, collocabimus. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Chaldaeus et alii. Ægyptii enim valebant equorum copia et robore; unde ex Ægypto equos accevit Salomon, II *Paral.* cap. i, 16. Porro equitatis et equorum copia veitit fuit Judæis, eorumque regibus *Deuter.* cap. xvii, 16; tum ne illis præficerent et superbirent, tum ne equorum emendorum causa in Ægyptum redirent, itaque sensim in Ægyptiorum idololatram et vitia relaberentur. Vide dicta *Deuter.* cap. xvii, et *Isaie* cap. ii, 8 (1).**

(1) Commemorantur duo flagitia, quibus imprimis Israelite indulgere solebant, loco reliquorum omnium; nempe nimia fiducia in alios populos, neglecto Deo, et idololorum cultus.

QUA EJUS, QUI IN TE EST, MISERERIS PUPILLI, — q. d. Misereberis, o Domine, Israelis, qui quasi sine patre et matre, ac ab omnibus derelictus, quasi pupillus « est in te, » id est tuus est, ac tuæ curæ relictus et creditus, ideoque in te uno omnes spes suas reponit: « Tibi enim derelictus est pauper, orphanus tu eris adjutor. » Sic I *Petri*, cap. v, 2, dicitur: « Pascite qui in vobis est. » id est qui vobis creditus, et vestre quasi pastorum curæ commissus est, « gregem Dei. » Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus et alii.

Secundo, pupillus « est in te, » o Domine, per memoriam, miserationem et curam: sicut enim objectum amatum est in amante per amorem; ita miser, v. g. pupillus, est in Deo miserante per misericordiam. Hebræa enim habent: *Quia in te est miseratio pupilli; Septuaginta, in te misereberis pupilli, q. d. In te suisque visceribus, o Domine, intimum et visceralem compassionem, miserationem et misericordiam habet pupillus; hoc enim significat יְרֵחָם יְרֵחָם יְרֵחָם ieracham iatam.* Hæc ergo est ingens consolatio pupillorum et miserorum, quod in Deo, Deique memoria, miseratione et providentia, quasi in Dei visceribus sint, in eaque securi viventes habent, juxta illud *Psalm.* xc, 1: « Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. » Hæcque formula precatiois Israeli penitentis. Hic occurrit benignus Dominus ac respondet:

5. **SANABO CONTRITIONES FORUM, —** Hebræice *שִׁבְרֵיבָרִים mesubotam*, id est aversionem eorum, puta apostasiam, quæ a me ad idola desciverunt. « Sanabo, » inquam, cum penitentibus, dicentibus: « Omnem aufer iniquitatem, » etc., uti præcessit: quod fiet umbraticæ et typicæ, cum e captivitate dimittentur per Cyrum, inquit Rufinus; plane vero et plene fiet per Christum, q. d. Per Christum evangelizantem sanare incipiam, et sub finem mundi per eundem judicantem et beatum perfecte sanabo contritiones, id est vulnera, Israelitarum, quæ ex contritione vel contrafectione fieri solent, vulnera, inquam, anime, puta aversionem a Christo et Deo. Faciam enim ut videant suas ærumnas esse penas aversionis suæ a me, indeque penitentibus convertentur ad me, Christumque meum salvatorem et Messiam suum agnoscent. Sequentia et a sublimiora sunt, quam ut Cyro conveniant. Ergo ad Christum transit hic de more Propheta, suaque oracula concludit leto de Christo ejusque redemptione nuntio. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Haymo, Vatablus et alii passim. « Diligam eos spontaneæ, » puta sine eorum meritis, gratuite et ex mera benevolentia. Hebræice est *נְדָבָה nedaba*, id est animo liberali, regio, magnifico. Unde Leo Hebræus vertit, *liberalissime.*

6. **ERO QUASI ROS, ISRAEL, etc. —** Syrus: *Ero quasi ros Israeli, et germinabit quasi lilius;* Arabicus ultroque: *Ero quasi ros Israeli, germinabit autem ut rosa, q. d. Sicut ros herbas leniter humec-*

tat et fecundat, ita ego lege, doctrina et gratia mea suaviter irrogaere Israel, cum virtutibus et bonis operibus fecundabo. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et Vatablus. Hinc Ægyptii, ait Horus Apollo, lib. i, *hierogl.* 35, doctrinam indicantes, cælum pingebant rorem fundens, innotens quod sicut ros mollit herbas, non saxa, sic doctrina molliat et imbuat dociles, non stultos, duros et indociles.

Secundo, q. d. Sicut ros et cælo in terram nocte occulte descendit, ita ego Christus qui sum Filius Dei, et cælo in utero Virginis Israeliticæ occulte descendam, ex eaque carnem assumam, ut Israelem salvem: perinde ac ros in vallibus Gedeonis descendit, significans Gedeonem liberatorem Israelitis de oppressionibus Madianitarum, *Judic.* cap. vi, 37. Hoc est quod ait *Isaie* cap. xlv, 8: « Rotate, cæli, desuper, et nubes pluant justum; aperiantur terra, et germinet Salvator. » Ita Rupertus, Lyranus et veteres Rabbinii apud Grælatinum, lib. iii, cap. xvii, et lib. ix, cap. xi. Cur Christus comparatur rori et irrorationi variis rationes et analogias assignavi, *Isaie* cap. xlv, 8.

Tertio, aliqui per rorem accipiunt Eucharistiam, in quam Christus silenter et latenter instans roris illabitur, germinatque lilia virginitalis, de quibus mox; præsertim quia manna, quod fuit expressus typus Eucharistia, erat quasi ros concretus et congelcialis. Imo Hebræi tradunt eum manna depulsis rorem, qui manna tegeret, sicut species panis in Eucharistia tegunt valantque corpus Christi, de quo plura dixi *Exodi* cap. xvi, 13 et sequenti. Est ergo hinc proportio analogica primi ad secundum, qualis est tertii ad quartum. Sicut enim se habet ros ad terram cui illabitur, eam fecundando; sic se habet divinitas, sive Verbum ad humanitatem tum Christi, cui per gratiam unionis hypostatice; tum nostram, cui per gratiam creatam et Eucharistiam illabitur, eam omnibus donis et bonis operibus fecundans.

GERMINABIT (LEO Hebræus, florebit) SICUT LILIUM, — q. d. Israel, rore gratiæ meæ irroratus, crescet et florebit ut lilius: primo, amplitudine et propagatione. Sicut enim lilius mirifice crescit seque propagat (2); ita Israel, id est populus fidelis, per Christum et Apostolos toto orbe propagatus est. Secundo, candore castitatis et puritatis vitæ. Tertio, odore et fragrantia bonæ famæ. Ita Cyrillus et Theophylactus: Lilius, inquit, odoris fragrantiam habet, magnitudinem non habet, q. d. Sic vir doctus et sanctus quo humilior est, eo majorem virtutis et sapientiæ exhalat fragrantiam. Quarto, admirabili splendore virtutum; nam, ut ait Theodoretus: « Admiratiorem concitat lili splendor. » Et Theophylactus: « Cum, ait,

(2) Lili enim nihil fecundius esse, ait Plinius, una radice quinquagenas sæpe emittente bulbos, *Histor. natur.* lib. XXI, cap. v. Qui et addit: Lilius rose nobilitate proximam est, nec ulli horum excelletis major.

in Ecclesia videris aliquem bene vivere, et luce virtutum eorum hominibus splendere, illum vocato liliū. » Quinto, sicut liliū folia sursum erigit, etiam inter nimbos et grandines; ita Israel, id est sanctus, cor in cœlum ad Deum erectum habet tam in adversis, quam in prosperis. Ita Hebraei apud Galatinum, lib. III, cap. xvii. Israel ergo, id est fidelis et justus, similis est Christo, qui, ut ait S. Hieronymus *Cant.* cap. ii, 1: « Ego flos campi, et liliū convallium; sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. » Sicut enim Christus in mundi hujus campo quasi liliū aestibus in imbribus laborum, persecutionum et dolorum, in medio spiarum, id est Indeorum, expositus fuit, inquit S. Ambrosius, lib. *de Institut.* viii, cap. xii; ita et justus. Secundo, liliū symbolum est sp̄s illius in Romanorum imperatorum mensis ab altera parte visiter Deus, dextera liliū protegens, cum hoc inscriptione, spes publica, vel spes Augusta, vel spes P. R., teste Pierio *hierogl.* 35. Unde et Virgilius significans spem de Marcello conceptam, sic de eo canit *VI Æneid.*:

Nec peperit liacæ quisquam de gente Libanus
In tantum spe totet avos.

Et mox:

Tu Marcellus eris: manibus date lilia plenis.

Sicut enim liliū convallium expositum est radis solis corpore, ab illoque expectat et haurit spiritum, vitam, decorem, et omne bonum; ille enim vegetatur et vivificatur; ita et vir bonus, per certum si sit exortens, radis divinæ providentiæ haurit irradiationem, usque altius et augustius; ideo ab eis omne bonum sperat et potest. Septimo, Gregorius Nyssenus, homil. *III in Cant.*, et S. Ambrosius, lib. *De Virgini.*: « Liliū, inquit, inter spinas significat, castitatem et virtutem spiritualium negotiarum sentibus obsideri; unde venio fructum referat, nisi qui cautus incedat. » Etiam Ambrosius, lib. III *De Virgini.*, explicans illud: *Liliū inter spinas*: « Nonne, ait, inter asperitates laborum contritionesque animorum boni flos odoris assumit? quia contrito corde Deus placatur. » Vide S. Bernardum, serm. 48 in *Cant.*, ubi inter cetera ait: « O candens liliū, o tener et delicate flos! increduli et subversores sunt tecum; vide quomodo caute ambules. Plenus est mundus spinis, in terra sunt, in aëre sunt, in carne tua sunt; versari in his, et minime lædi, divinæ potentie est, non virtutis tue. » Idem, serm. 70 in *Cant.*: « Quot, ait, virtutes, tot lilia. Hinc Christus se liliū appellavit, quod totus versetur in liliis; et omnia que ipsius sunt, illa sunt; conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio; quid horum non candidum, et non suavissime redolens? Potro ortum candidavit incorrupta virginitas matris, conversationem innocentia vite, eloquia

veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum, passionem patienti voluntas, mortem libertas non moriendi, resurrectionem fortitudo, ascensionem exhibitio provisionum. »

ET ERUPIT RADIX EJUS UT LIBANI. — id est jacit Israel et fidelis radices suas ita profundas, ut cedri aliæque arbores Libani, que cum sint excelsæ et vastæ, ac ventorum flatibus agitentur, profunde jacunt radices, nimirum quantum in auras consurgunt vertice, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole diu consistant, ait S. Hieronymus, q. d. Pari modo Israel in Dei presidio tutus firmusque per multa, imo omnia sæcula consistet, nec ullo hostium vel adversæ fortunæ vento loco suo demovari poterit. Ita S. Hieronymus, Vatablus et Chaldaeus, qui ita vertit: *Habitabant in robore terræ suæ, sicut arbor Libani quæ diffundit suam propaginem.*

Secundo, Libanus hebraice significat thus. Unde de thure sic explicat Cyrillus: « Erit Israel sic tutus et firmus, uti est thuris planta, quæ alte jacit radices; talis est mens credentium, qui non moventur ventorum impulsu. » Talis fuit, et est constantia martyrum.

Tertio, Sanchez radicem metonymice sumit pro germine et radice pullulante, quomodo Christus vocatur « radix David, » id est germen e Davide quasi radice prognatum, *Isaia* cap. xi, et *Apocal.* cap. xxi. Germen enim proprie erumpere dicitur, non radix que sub terra se abscondit. Germen autem hoc Libano familiare esse cedrum, que est arbor proceræ et firmæ, ideoque immortalitatis et æternitatis symbolum. Unde Persius: « Et cedro digna locutus; » quin et Plinius, lib. XVI, cap. vi, cedrum et cupressum vocat « arbores æternas, » eo quod vetustatem et ætatem non sentiant. Sensus ergo erit, q. d. Israel pene amortuus revivescit ut germen cedri, ut ejus adstant in magnam celsitudinem et gloriam, eamque æternam exerceat. Verum primus sensus videtur genuinus: primo, quia Hebræa et Septuaginta habent, *mittet, vel proiciet radices suas*; mittere autem vel jacere radices, est profunde eas in terra quaquaversum spargere et firmare. Secundo, quia si radices proprie accipias, habebis hic eandem propriam ejus quod seq. *libani*: « libani, rami ejus; *libani*, id est, spargent sese longe lateque. Nam quantum arbor deorsum in profundum et latum mittit radices, tantum sursum in altum et latum spargit ramos, juxta illud Virgilius *IV Æneid.*, de quercu:

Ipsa hæret scopulis, et quantum vertice arboris
Æthereis, tantum radice ad terram tendit.

Tertio, quia ita seipsum in *Comment.* interpretatur S. Hieronymus; ipse enim est auctor versionis Vulgate: Unde hæc sensui non obstat vox *erumpet*, quia radix non tantum in germina, sed et in fibras suas erumpere dicitur; cum enim

ipsa que prius videbatur arida et emortua, vim vitalem et vegetantem in se latentem foras emittit, et in fibras, quibus se in terra spargat et figat, exerit, erumpere dicitur.

7. LIBANI (id est promovebunt se, crescent, diffundent se) RAMI EJUS. — Per ramos accipit sobolem et liberos, præsertim spirituales, q. d. Israel magnam habebit sobolem filiorum, puta fideliā, quos ad Deum convertet, æque ac virtutem et honorum operum. Unde Chaldaeus vertit: *Israelita crescent filii et filialis.*

ET ERIT QUASI OLIVA GLORIA EJUS, — q. d. Erit Israel secundus, speciosus et gloriosus instar olivæ frondibus, et fructibus undique circumdate et quasi coronatus: hæc enim est gloria oleæ. Hoc est quod dicitur *Psal.* cxxvii: « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tue. »

Nota Ecclesiam et sanctum quemlibet vocari *olivam*, ob fecunditatem honorum operum, ob præstantem charitatem, misericordiam, lenitatem et splendorem virtutum, horum enim symbolum est oleum. Sic de Elia et Henoch dicitur *Apocal.* cap. xi, 4: « Hi sunt due olive, et duo candelabra in conspectu Domini terre stantes. » Et *Jerem.* cap. xi, 16, de Israele dicitur: « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. » Vide ibi dicta. Addit Martinus de Roa, lib. IV *Singular.* cap. vi, olivam pacis, dedicationis et obedientie esse symbolum: ramos enim olivæ victoribus pretendunt dedisti, uti fecerunt Judæi Christo, dum in die palmarum quasi rex, victor et triumphator ingressus est Jerusalem; sique explicat illud *Psal.* cxxvii: « Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tue, » q. d. Filii tui tibi se submittent, cruntque obedientes, atque inter se non rixabuntur; sed concordēs erunt et pacifici quasi olivæ novellæ. Chaldaeus vertit: *Splendor eorum sicut splendor candelabri sanctitatis.* Candelabrum enim templi habebat lucernas septem ardentem oleo olivarum.

ET ODOR EJUS UT LIBANI. — Per Libanum, montem, vel etiam thus accipe: *לְבוֹנָה* *lebna* enim hebraice vocatur thus; inde mons thure, cedro, pino, aliisque resinosis et odoriferis arboribus abundans, vocatus est Libanus. Hinc Chaldaeus vertit: *Odor eorum velut odor incensi aromatatum.* Et Cyrillus: « Odor, inquit, ejus ut thuris, odoris optimi est. Idcirco lex Mosis eum sacravit Deo. Odoratus itaque est fructus electorum et vocatorum. » Et Theophylactus: « Significatur, ait, eum qui seipsum offert Deo mente et spiritu orans, instar Libani fragrantiam suavis odoris habere. »

8. CONVERTENTUR SEDENTES IN UMBRA EJUS, — q. d. E captivitate revertentur Israelitæ, ut sedent plane securi, stabiles et fortunati in umbra, id est tutela, Christi. Ita Chaldaeus, S. Hieronymus, Rupertus, Lyranus, et alii passim. Pro nomen enim « ejus, » respicit Christum; ipse

enim est dux Israelis, id est populi fidelis: de Christo enim continuo agit hic Propheta a vers. 3 usque ad finem capituli.

Aliter a Castro: « Ejus, » inquit, id est Israelis, q. d. Qui sedent in umbra Israelitæ, id est qui se conjungunt Ecclesie et populo fideli, « convertentur » a vita carnali ad Christum, ejusque mores puros et sanctos induent.

Aliter et Arias: « Ejus, » inquit, id est Libani, q. d. Fideles convertentur ut sedent semper sub umbra Libani, ejusque suavissimo odore etiam recreentur.

VIVENT TRITICO, — q. d. Israelitæ, id est fideles tempore Christi abundabunt annona spirituali, qua affluenter et deliciose pascant recreentque animas; annona, inquam, tum verbi Dei, ut ait Chaldaeus, S. Hieronymus et Theodoritus; tum Eucharistia, ut ait Emmanuel. Hæc enim panem celestem, puta corpus Christi vivificant manducandum nobis exhibet sub specie panis tritici; et sanguinem ejusdem potandum præbet sub specie vini, de quo hic subditur: « Geminabant quasi vinea, memoriale ejus sicut vinum Libani. » Hoc est « frumentum electorum, » de quo *Zachar.* cap. ix, 17, et panis vite, de quo Christus, *Joan.* vi, 50: « Hic est panis de celo descendens: ut si quis ex ipso manducet, non moriatur. » Et vers. 59: « Qui manducet hunc panem, vivet in æternum. » Ita Haymo, Albertus et Lyranus. Hinc et Septuaginta vertunt, *libent* (vel, ut Romani codices Caruffi legunt, *vivent*), et inebriantur (hoc Complutensia legant *erubescant*, id est *fructuantur*, vel *confortantur*) tritico. Triticum enim bibitur in potu ex eo confecto, puta in cerevisia, qua Transalpini ut vino deliciautur et inebriantur. Triticum ergo eis est cibus et potus, æque ac Eucharistia fidelibus. Unde S. Hieronymus exponens Septuaginta: « Bibent et inebriabuntur tritico, » hoc est, ait, « eorum omnium abundantia. Quod autem ebrietas hic non eversionem montis, sed copiam rerum omnium significat, versiculus ille declarat dicens: Visitasti terram, et inebriasti eam, *Psal.* lxxv; et Joseph conviviunt, in quo inebriasse dicitur fratres suos, *Gen.* cap. xliii: Et Dominus loquens ad Apostolos: Comeditis, amici mei, et bibite, et inebriamini fratres, *Cant.* v. Sive quia Dominus noster ipse est frumentum, et vinea, quicunque crediderit in eo, inebriatur dicitur. Denique sequitur: Et efflorebit quasi vinea, memoriale ejus sicut vinum Libani. » Eucharistia ergo effectus unus et multus est, ut ex ea fideles fiant spiritually ebrii, juxta illud *Psal.* xxx: « Calix thuris inebrians quam preclarus est! » Et *Psal.* xxxv: « Inebriabuntur ab ubertate domus tue; » ubi S. Augustinus: « Hoc calice, ait, inebriati erant martyres, quando ad passionem euntes, suos non agnoscebant. Quid tam ebrium, quam non agnoscere uxorem dentem, non filios, non parentes? Nolite mirari, ebrii erant. Ubi ebrii erant? Videte,

accepit calicem unde inebriarentur. » Idem in *Psalm.* cxi, ad vers. 15: *Et vinum latificet cor hominis: »* Videbitur, inquit, ista ebrietas in operibus vestris, videbitur in sancto amore justitiæ, videbitur postremo in alienatione mentis vestræ, sed a terrenis in cœlum. »

Quin et Rabini ex hoc similibusque locis agnoscent Messiam mutationem quamdam miram in frumento facturam, puta transsubstantiationem panis in corpus suum; hocque prædicit *Psalm.* lxxi, 16: « Erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus » *frumentum* enim idem est quod panis cor hominis confirmans. Nam hebraice est כֶּסֶף *pisat bar*, quod Burgensis vertit, *placenta frumenti*; R. Emmanuel, eola, id est manus plena frumenti: proprie *pisat bar* est particula, libum, vel pugillus frumenti. S. Hieronymus vertit: *Erit memoriale triticum*; Chaldaeus: *Erit substantivus panis*; Jonathan clare: *Erit placenta tritici in vertice sacerdotum*. Denique veteres Rabini verba hæc Pauli exponunt de sacrificio panis delicatissimo, tempore Messie offerendo et comedendo. Leo Hebraeus hic pro *vivente frumento*, vertit, *revivescit ut frumenta*; quod Vatablus exponit, *q. d. Fideles Christi gratia fortissime ferent afflictiones et persecutiones, usque quasi vivificabuntur, uti triticum fert frigora hiemis, et sicque vegetus et copiosus resurgit. Tribulationes ergo non enescant, sed vivificant fideles, eosque in vita spirituali corroborant, ut magnum in ea faciunt incrementum, æque ac fructum in proximis. Unde Arabius Antiochenus vertit: *Et vivent, et permanebunt sine peccato, et permanebit memoria ejus sicut vitis, et sicut ligna (arbores) Libani, quæ sunt Epiram: quid illi est cum idolis? Et ego qui corroboro eam velut arbores plantæ uberis, quæ scilicet ramis et frondibus luxuriat. Et Arabius Alexandrinus: *Et vivent, et saturabuntur de tritico, et germinabit quasi vinea, et erit sicut incensum*. Denique de hoc vino quod germinat virgines, æque ac de frumento juvenum, sive electorum, plura dicam *Zachar.* ix, 17.**

GERMINABUNT QUASI VINEA, — *q. d.* Fideles latissime, uberrime, felicissime instar vineæ felicis et fertilis propagabunt se ad hanc, non upupæ, sed cyneæ hæc vocem et promissionem. Nam upupa, ait Hæc Apollo, lib. II, *hierogl.* 83, canens ante tempus vitium, magnum vini bonitatem et copiam prænuntiat. Unde Egyptii, præsepium copie vini significantes, pingebant upupam.

MEMORIALE EJUS (hebraice זִכְרוֹ *zichro*, id est memoria ejus) SICUT VINUM LIBANI. — Ita Syrus, *q. d.* Memoria et commemoratio Israelis erit gratissima et suavissima, uti erat vinum crescens in Libano. Nam hoc præstantissimum fuisse, æque ac odoratissimum ex afflatu arborum odoratarum, quibus abundabat Libanus, docent geographi Terræ sanctæ. Audi Burchardum in *Antit-*

hapa: « Antilibanus, ait, distat ab illa civitate (Sidone) per *tancon* et dimidiam, et ibi habetur vinum delicatissimum, de quo dicit Propheta (Osee hoc loco): Memoriale autem uti vinum Libani. » Quocirca Arabius Alexandrinus vertit: *Et erit sicut incensum*; vinum ergo Libani est vinum incensum, puta odoratum sicut thus vel incensum: *Libanus* enim hebraice significat *thus*, vel *incensum*. Unde R. David ex libro Asaph medici docet vinum Libani fuisse vinum *cos*, id est colore, odore, sapore, imo et vi medica excelluisse, Carte Ryblus urbs est ad Libanum sita quæ nomen dedit Byblino vino, quod ab hesiodo, Acheo, Theocrito et aliis celebratur. Denique Patres Societatis nostræ oriundi e Libano, puta Maronitæ, Romæ mihi asseverarunt vinum Libani etiamnum esse valde generosum et præstans, ideoque vinum suam per multos annos conservare. Ad hæc, botros et uvas, et quibus exprimitur, esse ingentes, similes illis quæ exploratores e Terra sancta in vertice extulerunt, *Num.* xiii, 14. Item videt situs loci: Libanus enim est in regione calida, frigifera, montosa et vitifera. Bacchus enim amat colles calidos. Quocirca Theodoretus sic explicat: « israelite similiter ut vinum odoratum in Libano cultum, virtutis fragrantiam possidebant; atque illinc manantem bonam existimationem quasi fructum percipiunt. » Et S. Cyrillus: « Talis, inquit, est omnis Christi sermo et doctrina, » item vite ejus mysteria et sacramenta, præsertim Eucharistiæ, quæ sub specie panis et vini corpus et sanguinem Christi nobis exhibet. Hæc enim est memoria, et memoriale juge Christi, de quo *Psaltes*, *Psalm.* cx, 4. « Memoriam fecit mirabillum suorum, misericors et miserator Dominus: escam dedit timentibus se; » et Christus ipse: « Hoc facile in meam commemorationem. » *Matth.* xxvi, 26. « Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis, » ait Paulus I *Corinth.* xi, 26. Sic de Josiæ piissimi regis fama dicitur, *Ecclesi.* xlix, 4: « Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii. In omni ore quasi mel indolebitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini. »

Aliter aliquid apud S. Hieronymum; nam per vinum Libani accipiunt vinum thus conditum. Verum hoc insuave est. Aliter et Chaldaeus, S. Hieronymus et Haymo; nam per vinum Libani accipiunt vinum templi, quod sacrificiis adhibebatur ut libamen, diciturque Libani, quia ex uvis Libani confectum. Unde Chaldaeus vertit: *Erit memoriale bonitatis eorum fructificans et indeficiens, iuxta ac memoria tubarum clangoris super vine veteri, quod libari solet in domo sanctuarii*. Primus sensus uti simplex et planus, ita et germanus est; cui adde alium valde appositum, quem tradit Sanchez, nimirum vinum Libani vocari vinum aromatibus Libani conditum, ideoque odoratum. Libanus enim adeo odoratis guttis, hæ-

bis et aromatibus abundat, ut pro ipsis odoribus usurpetur. Tale est vinum myrrhatum, foliatum, nardium. Addit Sanchez, vinum condiri solitum non solum ad suavitatem gustus, et ad salutifera corporis, sed etiam ad vim odoris et unguentis. Sic vinum in quo spica Cilissa, id est crocus, incoquitur, pro unguento pretioso spargebatur in theatris. Sic ait Martialis, in *Amphib.* epigr. iii:

Et Cilices nimbis hic maduere suis.

Nimbi enim Cilicum sunt vina, quæ sibi odorem ex croci coctione traxerunt. Sensus ergo est, *q. d.* israelis nuper apud omnes gentes exosi, jam ad Deum conversi tam grata erit memoria, ejusque nomen et commemoratio tantam audientibus suavitate inhalabit, quanta inhalat vinum aromate Libani conditum, sive unguentum fragrantissimum.

9. EPHRAÏM (supple, tot a Christo affectus beneficiis dicit, ut habent Helicia et Chaldaeus) QUID MIHI ULTRA IDOLA? — quid mihi cum idolis? absent in malum creata: mihi deinceps solus Deus pastor et director erit. Christus amor meus. Septuaginta vertunt: *Ephraim, quid ultra et idola?* — Hæc allusit Apostolus II *Corinth.* vi, 15: « Que conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidelis? Qui autem consensus templo dei cum idolis? vos enim estis templum Dei vivi. »

Aliter S. Hieronymus et Albertus accipiunt hæc verba, scilicet, non ut israelis, sed ut Dei, *q. d.* Quid mihi, o Ephraim, objectas idola? vides esse idola, id est res umbraticas et vanas; ea ergo desere, ne unum sequere et cole (1).

10. EGO EXAUDIAM ET DIRIGAM EUM (Ephraim, sive israhel), EGO UT ABIETEM (Arabicus, ut *platanum*) VIRETEM. — Abies enim semper viret, nec hieme folia amittit, ut docet Plinius lib. XVI, cap. xxi, *q. d.* Abies arbor enodis, proceræ, semper virens, recta, semper directe in altum ascendit; ita ego israhel virtutibus semper virentem dirigam in cœlum ad me, et ad vitam beatam. Ita Rupertus. Abies, inquit Plinius lib. XVI, cap. x, « e cunctis amplissima est, et femina etiam prolixior (est enim abies mas et femina) materia mollior viliorque, arbore rotundior, folio pinnato densa, ut imbres non transmittat, atque hilarior in totum. » Talis est et israel, id est fidelis, quem Deus facit virere semper, densari, et hilarescere gratia et virtutibus. Ita S. Hieronymus.

Septuaginta pro abies vertunt, *juniperus*. Hebraicum enim בְּרוֹשׁ *beros*, et abietem, et junipe-

rum, et cupressum significat. Vertunt ergo: *Ego sicut juniperus comitatus coepit esse* (2). Juniperus enim, ait Cyrillus, adeo frondibus densatur, ut nec solis radios, nec imbres, quantumvis vehementes, transmittat: sic et Deus Christus, quæ fidelibus suis in omni tentatione et tribulatione denam præstat umbram et protectionem: licet enim Virgilius juniperi umbram vocet *grævem*, nimirum dormienti sub ea; eadem tamen suavitas est et tuta confugiendi, ut imbrum vitæ vel æstium, ait Delrio, *adagio* 965. Addit Theodoretus: « Juniperus, inquit, semper viridis existit, nec putrescit, et coma redimitur aculeata. His ostendit, quod omni studio te curabo, ab omnique pernicitate tutum efficiam, et invadentem quasi quibusdam aculeis perterreficiam. » Aculeos hoscæ, sive spinas aliter interpretatur Theophylactus; nimirum Deum esse spinam, quia suis fidelibus, qui secundum Deum cupiunt vivere, imperat vitam asperam, que eos pungat et compungat ex consideratione judicii extremi.

EX ME FRUCTUS TUUS INVENTUS EST, — *q. d.* Dixi quod faciam te pulchrum et virentem ut abietem, et ne putes te frondosum tantum fore, non fructiferum, uti est abies, addo me insuper fructus bonorum operum, etiam et gloriæ tibi daturum. Eis ergo abies frondibus, vitis et oliva fructibus. Ita Chaldaeus, S. Hieronymus, Lyranus et alii.

Moraliter, fidelis in verbis et præceptis sanctis sit abies, sed simul in operibus et fructibus sit oliva. Ita Jesus erat potens in opere et sermone. Cur? quia ejus verba et dicta erant facta: quod docebat verbo, monstrabat exemplo. Phœon, teste Plutarcho in ejus Vita, dicentes et docentes bona, sed non facientes, aiebat similes esse cupressis, que, cum sint sublimis et pulchre, nullum tamen adde fructum. Ita hic Osee ait eos similes esse abieti virenti.

10. QUIS SAPIENS, ET INTELLIGIT ISTA? — scilicet oracula mea: illa enim profunda et remota sunt a sensu hominum carnalium et impiorum, scilicet justis pervia. Ita S. Hieronymus et Rupertus. Aut potius « ista, » scilicet mysteria et promissa Christi, *q. d.* Quam pauci erant Judæi qui hæc Christi, qui est via, veritas et vita, mysteria credant, sapiant, ament et faciant!

QUIA RECTE (sunt) VIE DOMINI (rectaque ducunt in altum ad Deum rectissimum: unde a solis rectis cognosci terique possunt. Soli enim JUSTI AMBULABUNT IN IIS (sed depresso et curvæ in terras animæ, ac celestium inanes, quales sunt Judæo-

(1) Licet utraque explicatio magni nominis interpretes patronos habeat, præstare videtur, ut statuamus sermonem Dei ad Ephraim contumari, quo eum obstat, quid ipse cum idolis commune habeat in beneficiis collatis et conferendis, qui omnia solus largiatur. Priori enim interpretationi obstat quod statim sequitur אֲנִי אֵינִי, ego, ad Deum referendum.

(2) Sic etiam de Deo accipit Jarchi apud Rosenmüller: « Et me demittam illi, ut prehendere me ejus manus possit, sicut abies viridis sese in terram flectit, quo ramus ejus homo prehendat, ut sensus sit: Facile ei inveniat. » Quia vero abies etiam semper viret, non tamen fert fructum, ideo addit: *Ex me fructus tuus quo indigetis inventus est. Per fructum omnia necessaria indicari, res ipsa docet.*

rum, has sapere et ingredi nequeunt; quin vero impingent et **CORRUENT IN EIS**. — præsertim cum detruidentur rursusque in gehennam, eo quod eas agnoscere noluerint, nec per eas ambulaverint.

Secundo, ex Hebræo sic verti potest cum Leone Hebræo, Vatablo, Lyrano et Aria: « Si quis sapiens est, intelligat ista; si quis prudens, cognoscat ea, quod recte sint via Domini, et justi in eis ambulabunt, prævariores vero corrumpentur in eis, » *q. d.* Qui sapiens est, intelligit et videt iusta esse opera et iudicia Domini, tam circa justos, quam injustos; dum illos dirigit, fovet et præmiat, hos negligit, rejicit et punit: justum enim est quidquid a Deo fit. Unde justus qui soli sapient, ambulat, id est observat vias Domini, laudant Deum in omnibus operibus suis: peccatores vero insipientes eas negligunt, spernunt, vituperant, ideoque corrumpunt in eis.

Consuet Alcazar ad hæc Osee verba alludens S. Joannem, *Apocal. v. 2*, ubi ait: « El vidi angelum fortem predicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus? » imo censet hunc angelum fortem esse ipsummet Osee, de qua re quid sentiendum sit dixi in Proëmio.

Moraliter: Pauci sunt qui viam in cælum, iterque ad beatitudinem cognoscant et capessant. Merito ingemuit Moses: « Gens absque consilio est, et sine prudentia. Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent! » *Deuter. xxxii. 28*. Et Christus: « Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam! » *Matth. vii. 13*. « Sequamur ergo, Domine Jesu, te, per te, ad te; quia tu es via, veritas et vita: via in exemplo, veritas in præmio, vita in præmio, » ait S. Bernardus serm. 3. *De Ascensione*.

Porro sapientum, puta fidelium, qui Christum

sequuntur, felicitatem hinc quatuordecim partim promissis, partim phrasibus et parabolis graphice depingit, omnibusque spectandam et amplectendam proponit Propheta. Nam *primo*, iis promittit, vers. 5: « Sanabo contritiones eorum; » *secundo*: « Diligam eos spontaneæ; *tertio*: « Ero quasi ros; » *quarto*: « Israel germinabit sicut filium; » *quinto*: « Crumpe radix ejus ut Libani; » *sexto*: « Bunt rami ejus; » *septimo*: « Erit quasi oliva gloria ejus; » *octavo*: « Odor ejus erit ut Libani; » *nono*: « Converterentur sedentes in umbra ejus; » *decimo*: « Vivent tritico; » *undecimo*: « Germinabunt quasi vinea; » *duodecimo*: « Memoriale ejus sicut vinum Libani; » *decimo tertio*: « Ego exaudiam, et dirigam eum ego ut abietem virentem; » *decimo quarto*: « Ex me fructus tuus inventus est. »

O stulti ergo filii Ade, ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? ut quid instat stamæleontis aere de aura inani vos pasclis? o solidi, ut quid caduca solidis, exilia immensis, terrena celestibus, humana divinis, momentanea æternis antepontis? ut quid creaturam Creatori, amasiam Christo, Mammonam Deo antefertis? ut quid vilissima, brevissima et foedissima voluptate sempiternos gehennæ ignes, dolores et angores emitis? Poenitebit vos, et in æternum poenitebit; sed sero, et frustra. Sapite dum licet, operamini dum lux est, capessite gratiam dum offertur, ne cum fatuis virginibus in morte eam cum lacrymis requiratis, nec inveniat; ne cum iis nuptiis celestibus exclusi, aucti a Christo: « Nescio vos. Suspicite in oculum, » despiciat in tartara, Deum vindicem cogitate. Vivite

ÆTERNITATI.

« Appende mille annos contra Æternitatem, imo millia millium; quid appendis cum infinito quantumcumque finitum? » ait S. Augustinus in *Psal. xxxvi*.

JOELEM PROPHETAM.

ARGUMENTUM.

Joel, ait Epiphanius lib. *De Vita et obitu Prophetæ*, natus est in agro Bethor, de tribu Ruben; sic et Dorotheus in *Vita Joëlis*, nisi quod agrum nuncupat Bethomeron in Ruben. R. Salomon putat Joëlem fuisse filium Samuelis prophete, qui unxit Davidem in regem; eo quod ejus filius vocetur Joel a Josepho, lib. *VI Antiq.* m. Sed alius est iste Joel a nostro; nobis enim eo longe posterior fuit tempore, ut mox patebit. Censent nonnulli Joëlem aq̄ue ac Osee, prophetasse tam contra decem, quam contra duas tribus, puta tam contra Samaritanos, quam contra Judam. Ita S. Hieronymus ex sententia Hebræorum, epist. 103 ad *Paulinam*: « Joel, ait, filius Phatuel describit terram duodecim (licet Albertus legat duarum) tribuum eruca, bruchæ, locustæ, rubigine vastante corruptam, et post eversionem prioris populi effusum in Spiritum Sanctum super servos Dei et ancillas, id est super centum viginti credentium nomina, et effusum iri in cœnaculo Sion. » Ita et Theodoretus, Remigius, R. Salomon, Lyranus, Vatablus et alii. cœtioses Hebræi, qui putant Joëlem vixisse, et prophetasse cum Eliseo sub Joram rege, ideoque cap. 1, prophetare famem, quæ illo tempore tam Samaritanam quam Judam afflixit, ut patet *IV Reg. vi. 23*.

Verum melius: Jem S. Hieronymus, *Præfat. in Joëlem*, censet Joëlem solis duabus tribubus, Judæ scilicet et Benjamin, prophetasse: « Quomodo, inquit, in Osee propheta sub nomine Ephraim ad decem tribus confertur vaticinium, quæ vel Samaria, vel Israel sæpe nominatur; sic in Joel omne quod dicitur, ad tribum Juda et ad Jerusalem pertinere credendum est, et nullam omnino Israelis, id est decem tribuum, in hoc fieri mentionem. » Ita et Epiphanius lib. *De Vita Prophetarum, in Joële*, Hugo, Albertus, Haymo, Ribera, Dionysius a Castro, Sanchez et alii; et patet ex verbis *Joëlis*, cap. 1, 13: « Plangite, sacerdotes, ululate, ministri altaris; » et cap. ii, 1, 15 et 17: « Canite tuba in Sion. Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes, » etc. Altare enim erat in Jerusalem, non alibi.

Porro Joel prophetavit eodem pene tempore quando quo Osee, sub Ozia, Joatham, Achaz et Ezechia regibus Juda, ait S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Rufinus, et S. Augustinus *XVIII De Civit. cap. xxvii* (1), licet Hebræi in *Seder Olam*, et ex eis R. David, Genebrardus in *Chronol.*, Arias et a Castro hic putent eum prophetasse sub Manasse, ac consequenter post exidium Samaritæ et decem tribuum: hoc enim contigit anno sexto Ezechie, qui fuit pater Manassis: idque verisimile fit ex eo, quod Joel solis duabus tribubus prophetet, non reliquis decem; eo quod ille jam esset exicis et abductæ. Rursum ex eo quod Scriptura dicat Deum misisse Prophetas, qui Judæe clades nomine Dei intenterent ob scelera Manassis, *IV Reg. xxi. 10*, et cap. *xxii. 26*. Videtur ergo ex

(1) Nos vero, inquit Rosenmüller, nulli dubitamus, Joëlem Hoseæ et Amosæ fuisse æqualem, non sane regula illa moti, quam a Judæis acceptam tradit Hieronymus, in quibus Prophetarum scriptis, tempus non profertur in titulo, sub illis eorum regibus prophetasse, sub quibus et hi, qui ante eas habent titulos, prophetaverunt, in qua parum esse roboris, vel unius Jona exemplum demonstrat; sed rationibus convicti, quas pro illa sententia Campenius Vitringa produxit: « Nostra, inquit, sententia eadem est, quæ Abrahænelis, vixisse Joëlem eodem tempore cum Amosæ, et paulo ante eum hæc edidisse prophetiam. Argumenta nostra sunt, *primo*, quod inter hostes Indagarum *Ægypti et Idumææ* tantum occurrant (sæpe Philistinos et Phœnicios), cap. m, 4, 19, Assyriorum vero aut Babyloniorum nulla fit mentio. Locus enim cap. ii, 20, aq̄ue ac superiora ad plagam locustarum pertinet, *Secundo*, quod eadem plane exprobrat crimina *Tyris, Sidonis et Idumæis* (qui captivos ex Judæa omnis sexus et ætatis multos abduxerant, inclementer habuerant et vendiderant exteris, et agros illorum invaserant atque occupaverant), quæ Amosus; et simile iis denuntiet iudicium, cap. iv, 2-7 (Vulg. m), coll. *Amos, i. 9-11 Tertio*, quo tempore Joel concionatus est, sacra adhuc apud Judæos suo stabant ordine, cap. ii, 15, 16, 17. *Quarto*, iustiora etiam tempora in *Judæa* cum omnium rerum libertate pollicetur, cap. ii, 18, 19. *Quinto*, quam Joel predicti Judæis instantem calamitatem famis et sterilitatis, Amos demonstrat Israelitis modo pressisse et adhuc dum premere, cap. iv, 6, 7. *Sexto*, Amos incipit suam prophetiam a sententia, cap. i, 2, qua suam fere claudit Joel, cap. iv, 16: *Jova et Sione rugiet, et quæ sequuntur.*